

Josje Damsma, Erik Schumacher, ***Hier woont een NSB'er. Nationaalsocialisten in bezet Amsterdam*** (Amsterdam: Boom, 2010, 176 p., ISBN 978 90 8506 953 9).

Twee jonge historici, verbonden aan de Universiteit van Amsterdam en aan het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust en Genocidestudies, hebben een vlot leesbaar boek geschreven over een onderbelicht aspect van een onderwerp dat in zijn algemeenheid overbekend is. Veel is er al geschreven over de collaboratie van de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) tijdens de Tweede Wereldoorlog, veel minder echter over het leven van duizenden gewone NSB'ers in Amsterdam die tijdens de bezetting overtuigd waren en bleven van de Duitse overwinning. De *Alltagsgeschichte* van 'foute' Nederlanders is een onderbelicht en nog steeds gevoelig thema. Dan verschijnen er namelijk 'gewone mensen' in beeld: wat voor mensen waren het en hoe reageerde hun omgeving, wat betekende het om in oorlogstijd met de vijand 'te heulen' en hoe was de sfeer binnen zo een beweging? Van het gewone leven is echter ook vlug de stap gezet naar de grote politieke strijd: de botsing met tegenstanders, de vijandelijke houding van de overgrote meerderheid van medeburgers, samenwerking met de Duitse bezetter en een ondersteunende rol in de vervolging van Joden en politieke tegenstanders. Het perspectief van onderaf dat historici hanteren die graag naar het dagelijkse leven van gewone mensen kijken, laat de glijdende overgang zien van de banaliteit van een onschuldig leven naar betrokkenheid en medeverantwoordelijkheid in een tijd van oorlog en volkerenmoord.

Hoe kan een historicus zich een beeld vormen van de houding en opvattingen van zo vele Amsterdammers? De auteurs keken vooral in persoonlijke dagboeken, politierapporten en andere documenten uit het Archief voor de Bijzondere Rechtspleging. Onvermijdelijk kwamen daar ook talloze artikelen uit kranten en tijdschriften bij. Uit al deze bronnen komt een gedifferentieerd beeld naar voren van de gemiddelde NSB'er dat soms afwijkt van wat algemeen wordt aangenomen. Achteraf zullen sommige NSB'ers hun beweging vooral als een soort gezelligheidsclub in herinnering hebben willen houden. Veel wijst er toch op dat het fanatisme en de bereidheid om tot het bittere einde toe geweld te gebruiken wijd verspreid was. Naar Nederlandse maatstaven was het geweld dat van de NSB, en vooral van haar paramilitaire stootgroep de *Weerbaarheidsafdeling* (WA), uitging aanzienlijk. Bij allerhande opstootjes en rellen, ook vóór de Duitse inval in mei 1940, waren ze steeds van de partij. Waren NSB'ers in Amsterdam geïsoleerde 'slechte Vaderlanders', geminacht en bespot door hun patriottische medeburgers, zoals

het gangbare beeld steeds weer benadrukt? Lange tijd werd een scherpe dichotomie in stand gehouden tussen 'goede' en 'foute' Nederlanders, waarbij de laatsten als een marginale minderheid werden afgeschilderd. Na de oorlog zouden voormalige NSB'ers en hun nabestaanden er het hunne toe bijdragen om het beeld van een genegeerde en gepeste minderheid in stand te houden. Damsma en Schumacher nuanceren dit. In de omgang tussen NSB'ers en niet-NSB'ers speelden meer factoren een rol dan alleen maar politieke antipathie. De meerderheid had zeker een afkeer van de zaak waar de NSB voor stond, maar als individuele leden zich een beetje netjes gedroegen werden ze door burens, vrienden, collega's en familieleden nog wel geaccepteerd. Van een volstrekt isolement van de Amsterdamse NSB'ers was zeker geen sprake. Van een volledige uitsluiting uit de Amsterdamse samenleving evenmin.

Damsma en Schumacher hebben een goed geschreven boek afgeleverd dat vlot zijn weg naar het bredere publiek heeft gevonden. Veel theoretische diepgang en echt nieuwe inzichten levert de lectuur niet op. De centrale vraag in het boek is wat de belangrijkste drijfveer was van circa 10.000 Amsterdammers om te collaboreren: opportunisme of overtuiging? Dat het een mix van elkaar overlappende motieven was, viel te verwachten. 'Idealisme', hoe problematisch dit begrip achteraf ook kan zijn, was er zeker. Daarnaast speelden winstbejag en de ijdele hoop om bij de overwinnaars te horen een rol. Niet te onderschatten is het feit dat de NSB een veilige haven en zelfs een warm nest kon bieden voor iedereen die de kille haat van zijn medeburgers moest trotseren. Het boek wil op de eerste plaats een bijdrage leveren aan de lokale Amsterdamse geschiedschrijving en laat de grote debatten in de internationale historiografie over collaboratie en publieke opinie in oorlogstijd terzijde. Ook ontbreekt er een comparatieve dimensie in het boek waardoor het voor de lezer onduidelijk blijft wat nu typisch is voor de Amsterdamse situatie en wat niet. Het boek blijft bescheiden en beschrijvend van opzet. Zijn verdienste bestaat erin om het leven van 10.000 gewone Amsterdammers die in de NSB-zaak geloofden met zinnigheid en van dichtbij te beschrijven.

Georgi Verbeeck, Maastricht University / Katholieke Universiteit Leuven